

Türk Psikoloji Yazıları
2006, 9 (17) 53-69

Eşcinsellere İlişkin Tutumlar: Türkiye’de Yapılan Görgül Çalışmalar

Nuray Sakallı-Uğurlu*
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu makalenin amacı, Türkiye’de eşcinsellere ilişkin tutumların çeşitli sosyal psikolojik değişkenler ile ilişkisini ele alan görgül çalışmaları derlemektir. Bu amaçla, makalenin ilk bölümünde, ele alınan konuları içeren yurt dışındaki çalışmalar Türkiye’de yapılan çalışmalara paralel olarak kısaca ele alınmaktadır. Makalenin ikinci bölümünde ise, eşcinsellere ilişkin yapılan çeşitli yurt içi çalışmalara kısaca değinildikten sonra, eşcinsellere ilişkin tutumlarla sosyal psikolojik ve demografik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmalar detaylı olarak yer almaktadır. Bu sosyal psikolojik değişkenler cinsiyet farklılığı ve cinsiyetçilik, sosyal ilişki kurma, otoriterlik, sosyal üstünlük yönelimi, yükleme ve diğer değişkenler olmak üzere altı alt başlık halinde verilmektedir. Ayrıca, eşcinsellere ilişkin kalıpyargılar konusunda yapılan çalışmalara da makalede yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye’de eşcinsellere (gey ve lezbiyen) ilişkin tutumlar, eşcinsellik, kalıpyargı, sosyal ilişki, cinsiyet farklılığı, cinsiyetçilik, otoriterlik, sosyal üstünlük yönelimi, yükleme

Attitudes Towards Homosexuals: Empirical Studies in Turkey

Abstract

The purpose of this article is to review the empirical studies done in Turkey on the relationship between attitudes towards homosexuals and various social psychological variables. With this purpose, studies done overseas on the issues at hand are presented in the first part of the article. In the second part of the article, a brief overview of various Turkish studies on homosexuals is followed by a detailed discussion of Turkish empirical research specifically on the relationship between attitudes toward homosexuals and several social psychological variables. The social psychological variables are presented under six sub-headings as sex differences and sexism, social contact, authoritarianism, social dominance orientation, attribution and other variables. Furthermore, the present study covers the research on stereotypes about homosexuals.

Key Words: Attitudes toward homosexuals (gay and lesbian) in Turkey, homosexuality, stereotypes, social contact, sex differences, sexism, authoritarianism, social dominance orientation, attribution

*Yazışma Adresi: Doç. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu, ODTÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06531 Ankara.
E-posta: nurays@metu.edu.tr

Gruplar arasında yaşanan süreçler olarak kalıpyargılar, önyargı, ayrımcılık ve azınlık etkileri gibi konular sosyal psikolojinin üzerinde yoğun olarak çalıştığı araştırma konularıdır. Bu bağlamda, dış gruplara ilişkin önyargı ve ayrımcılık konuları içinde yer alan eşcinsellere (geylere ve lezbiyenlere) ilişkin tutumları (makale içinde bazen homofobi olarak da kullanılacaktır) çalışmak, hem bilimsel hem de yaşamsal açıdan oldukça önemlidir. Toplum içinde farklı bir dış gruba yaklaşım, bu yaklaşımın olumlu veya olumsuz yönde olması ve bu yaklaşımlar sonucu gey ve lezbiyenlerin yaşadığı ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar çalışılması gereken önemli konulardır. Birçok araştırmacı (örn., Ficarrotto, 1990; Hensley ve Pincus, 1978; Sakallı, 2002a) tarafından ırkçılık ve cinsiyetçilik ile paralel olarak ele alınan eşcinselliğe ilişkin tutumlar, gey ve lezbiyenlerin cinsel tercihlerini açıkça ortaya koyamama, cinsel kimliklerini açıkça yaşayamama (örn., Jordan ve Deluty, 1998), toplumda kabul görmeme, dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalma (örn., Swim, Ferguson ve Hyers, 1999; Walters ve Hayes, 1998) gibi çeşitli sosyal sorunlarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Eşcinsel kişiler aile, arkadaş ve iş çevresinde karşılaştıkları sosyal sorunlarla bağlantılı olarak eşcinsel olduklarını topluma açıklasalar da açıklamaları da ümitsizlik, depresyon ve intihar eğilimi gibi bazı psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler (örn., Safren ve Heimberg, 1999).

Çalışılması gereken önemli bir konu olmasına ve yurt dışında birçok araştırmacı tarafından ele alınmasına rağmen, eşcinselliğe ve eşcinsellere ilişkin tutumlar konusunda Türkiye’de pek az araştırmaya rastlanmaktadır. Bu makalenin amacı, Türkiye’de eşcinsellere iliş-

kin tutumlar ve önyargılarla sosyal psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen görgül çalışmaları ele almaktır. Bu amaç çerçevesinde makalenin ilk bölümünde, eşcinsellere ilişkin tutumlar konusunda yurt dışında yapılan çalışmalar Türkiye’de yapılan çalışmalara paralellik gösterecek şekilde kısaca ele alınmaktadır. Makalenin ikinci bölümünde ise, eşcinsellere ilişkin yapılan çeşitli yurt içi çalışmalara kısaca değinildikten sonra, eşcinsellere ilişkin tutumlar ve önyargı ile ilgili konularda Türk araştırmacıların yaptığı görgül çalışmalara detaylı olarak yer verilmektedir.

Eşcinsellere İlişkin Yurt Dışı Çalışmaları

Gey ve lezbiyenlere ilişkin yurt dışındaki çalışmalar incelendiğinde ele alınan konuların çok farklı başlıklar altında toplanabileceği görülmektedir. Bu başlıklar şu şekilde verilebilir: a) eşcinselliğin oluşmasını ya da eşcinselliğe nelerin neden olduğunu araştıran çalışmalar (Golombok ve Tasker, 1996; Lock ve Kleis, 1995; Vreeland, Gallagher III ve McFalls, 1995); b) eşcinsellerin sosyal, psikolojik ve klinik sorunlarını ele alan çalışmalar (Jordan ve Deluty, 1998; Safren ve Heimberg, 1999); c) eşcinsellere ilişkin tutumlar ve önyargılarla sosyal psikolojik ve demografik değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar (Adams, Wright ve Lohr, 1996; Anderssen, 2002; Herek, 1984, 1988; Herek ve Glunt, 1993); d) eşcinsellerin nasıl algılandıklarını ve kalıpyargıları ele alan çalışmalar (örn., Madon, 1997); e) özellikle eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumların ve önyargıların değiştirilmesi konularına odaklanan çalışmalar (Anderssen, 2002; Oldham ve Kasser, 1999; Stevenson, 1988) ve f) eşcinsellere ilişkin tutumların ölçülmesi amacı ile ölçeklerin geliştiril-

diği çalışmalar (Hansen, 1982; Hudson ve Ric-
ketts, 1980; Larsen, Reed ve Hoffman, 1980).

Yurt dışında eşcinsellere ilişkin farklı ko-
nulara yapılan çalışmaların sayısal çokluğu-
nu ve çeşitliliğini Türkiye’de görmek mümkün
değildir. Bu nedenle, bu bölümde makalenin
amacına uygun olarak eşcinsellere ilişkin tu-
tumlar ve önyargılarla sosyal psikolojik bazı
değişkenler arasındaki ilişkilere ve eşcinseller-
le ilgili kalıpyargılara odaklanan yurt dışı ça-
lışmaları Türkiye’de yapılan görgül çalışmalara
paralel olacak şekilde özetlenmektedir.

Eşcinsellere İlişkin Tutumlar ile Sosyal Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişkileri İnceleyen Yurt Dışı Çalışmaları

Eşcinsellere ilişkin tutum ve önyargı konu-
ları, 1970’li yıllarda araştırmacılar tarafından
yoğun bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır.
İlk çalışmalar akıl sağlığı uzmanlarının, hukuk
öğrencilerinin ve polis memurlarının eşcinsel-
lere ilişkin tutumları üzerinedir. Ayrıca, ordu-
da, akademik ortamda ve medya haberlerinde
eşcinsellere karşı tepkiler incelenmiştir (bkz.,
Herek, 1984). Bunların yanı sıra öğrencilerin
ve halkın eşcinsellere ilişkin tutumları da ele
alınmıştır. Bu çalışmaların bazılarında sadece
geylere (örn., Davies, 2004) ya da sadece lez-
biyenlere (örn., Basow ve Johnson, 2000) iliş-
kin tutumlar ele alınırken; bazılarında ise hem
gey hem de lezbiyenlere ilişkin tutumlar bera-
ber incelenmiştir (örn., Heaven ve Oxman,
1999; Wilkonson ve Roys, 2005). Yurt dışın-
daki çalışmaların hemen hemen hepsinde gey-
lere ve lezbiyenlere ilişkin olumsuz tutumlar
olduğu saptanmıştır (örn., Herek, 1984; Lance,
1987). Araştırmalar, genel olarak bu olumsuz
tutumların sosyal psikolojik ve demografik de-

ğişkenlerle ilişkisini ele almaktadır. Bu de-
ğişkenler; cinsiyet farklılığı, cinsiyetçilik, sosyal
ilişki kurma, otoriterlik, sosyal üstünlük yöne-
limi, yükleme, yaş, tutuculuk, dindarlık ve eği-
tim seviyesi şeklinde sıralanabilir.

Cinsiyet Farklılığı ve Cinsiyetçilik. Cinsi-
yet farklılığı açısından incelendiğinde, genel
olarak, bireylerin kendi cinsiyetlerinden olan
eşcinsellere karşı daha olumsuz düşünce ve
duygular besledikleri bulunmuştur (Gentry,
1987; Lock ve Kleis, 1995; Milham, San Mi-
guel, ve Kellogg, 1979; Whitley, 1987, 1990).
Ancak, bazı çalışmalarda etki büyüklüğü kü-
çük olmakla birlikte, erkeklerin kadınlara
oranla kendi cinsiyetinden eşcinsellere ilişkin
daha olumsuz tutumlara sahip oldukları sap-
tanmıştır (Anderssen, 2002; Herek, 1988; Ki-
te, 1984; Kite ve Whitley, 1996; Whitley,
1987; Whitley ve Kite, 1995). Ayrıca, erkekle-
rin geylerle sosyal ilişki kurma olasılığının,
kadınların lezbiyenlerle sosyal ilişki kurma
olasılığından daha düşük olduğu görülmüştür
(Whitley, 1990).

Erkeklerde daha fazla gözlenen bu olumsuz
tutum ve davranışların nedenlerini inceleyen
araştırmalara bakıldığında farklı açıklamalara
rastlanmaktadır. Bazı araştırmacılar “eşcinsel”
kelimesinin sadece “geyleri” hatırlatmasının,
erkeklerin kadınlara oranla daha olumsuz tu-
tumlar sergilemesine neden olabileceğini be-
lirtmektedirler (Black ve Stevenson, 1984).
Diğer araştırmacılar ise kişilerin, eşcinselleri
kendi cinsel kimliklerine ya da erkeksilikleri-
ne tehdit olarak algılamaları sebebiyle bu cin-
siyet farklılığının ortaya çıktığını önermekte-
dirler (örn., Herek, 1986; Morin ve Garfinkle,
1978; Parrott, Adams ve Zeichner, 2002; The-
odore ve Basow, 2000). Benzer şekilde, homo-

fobinin, kadınsılıktan korkma, erkeksilik ve cinsiyet rollerindeki katılıkla ilgili olduğu ve bunun çocukluktaki gelişim sürecindeki bilişsel işlemlere dayalı olduğu ileri sürülmüştür (Lock ve Kleis, 1995). Kendilerini kadınsılık boyutunda düşük, bağımsızlık ve girişkenlik boyutunda yüksek olarak tanımlayan erkeklerin daha homofobik olduğu belirtilmiştir (Kite, 1992). Ayrıca, erkeklerin kadınlara oranla kendi cinsiyetlerine uygun sosyal rollere uyma konusunda daha fazla baskı hissettikleri ve bu nedenle de sosyal cinsiyet rollerinden sapan geylemlere karşı olumsuz tutumlar besledikleri öne sürülmüştür (Brown ve Amoroso, 1975; Herek, 1986; Kite, 1984; Oliver ve Hyde, 1995; Theodore ve Basow, 2000). Erkeklerin, erkeksi kalıpyargılara uymaya çalıştıkları, çünkü “light erkek” ya da “eşcinsel” olarak isimlendirilmek istemedikleri gözlenmiştir (Dunbar, Brown ve Amoroso, 1973). Diğer bir deyişle, erkeklerin kendi cinsiyet rollerine daha fazla yatırım yapmaları nedeniyle (Morin ve Garfinkle, 1978) cinsiyet rollerini çiğneme, farklı davranma ve karşı cinsiyetin davranışlarını gösterme ile ilgili olan eşcinselliği daha ciddi bir problem olarak algıladıkları belirtilmiştir (Whitley ve Kite, 1995).

Bunlara ek olarak, cinsiyetçilik ve cinsiyet rollerini aşırı benimsemenin, eşcinsellere ilişkin tutumları olumsuz yönde etkilediği ileri sürülmüştür (Davies, 2004; Kerns ve Fine, 1994). Cinsiyet rolleri hakkındaki kalıpyargıların ve tutumların eşcinsellere karşı önyargılarla ilintili olduğu ve geleneksel cinsiyet rollerini güçlü bir şekilde benimsemiş olan bireylerin eşcinsellere daha olumsuz tutumlarla yaklaştıkları bulunmuştur (Black ve Stevenson, 1984; Krulowitz ve Nash, 1980; MacDonald, Huggins, Young ve Swanson 1973; New-

man, 1989; Sakallı, 2002a; Stark, 1991; Whitley, 1987). Ayrıca, kadınlar, feministler ve Amerikalı siyahlar gibi azınlık ve dezavantajlı konumdaki gruplara olumsuz tutumlar besleyenlerin, eşcinsellere ilişkin de olumsuz tutumlar gösterdikleri saptanmıştır (Ficarrotto, 1990; Hensley ve Pincus, 1978; Swim ve ark., 1999).

Sosyal İlişki Kurma. Eşcinsellere ilişkin tutumlar konusunda çalışan araştırmacıların üzerinde durdukları diğer bir değişken ise Allport (1954) tarafından ortaya atılan “sosyal ilişki denencesi”dir. Allport’un sosyal ilişki denencesine göre, farklı grupların üyeleri birbirlerini tanıdıka ve iletişimde bulunduka gruplararası benzerlikleri algılayabilecekleri için, gruplar arasındaki çatışmalar ve önyargılar azalabilir. Benzer bir şekilde, Krulowitz ve Nask (1980), eşcinsellerin heteroseksüellerden “farklı” görüldükleri için sevilmediklerini; farklılığın nefret ve diğer gruptan uzaklaşma şeklinde olumsuzlukları doğurduğunu belirtmektedirler. Eşcinsel kişilerle sosyal ilişki kurmanın ve arkadaşlığın “benzerliklerin” algılanmasında yararlı olacağı ve bu konudaki tutumları olumlu etkileyeceği önerilmektedir (Whitley, 1990). Bu önerileri destekler biçimde birçok araştırma, eşcinsellerle olumlu sosyal ilişkide bulunan kişilerin ve bu ilişkilerdeki olumluluk derecesinin artmasının eşcinsellere ilişkin önyargıları azaltacağını göstermiştir (Anderssen, 2002; Ellis ve Vasseur, 1993; Hansen, 1982; Herek ve Capitano, 1996; Herek ve Glunt, 1993; Lance, 1987). Diğer bir deyişle, eşcinsellere karşı önyargının azaltılması için, eşcinsellerle sosyal ilişkilerin artırılması gerektiği ileri sürülmektedir (Haddock, Zanna ve Esses, 1993).

Otoriterlik. Eşcinsellere ilişkin tutumlarla ilişkili olarak ele alınan diğer bir kavram da otoriterliktir. Altemeyer'in otoriterlik kavramı a) toplumun değerlerini, adetlerini ve geleneklerini kabul etmeyi ve bağlılığı (adetlere bağlılık), b) otoritenin kurallarını ve hareketlerini kabul etme gönüllülüğünü ve boyun eğmeyi (otoriteye boyun eğme) ve c) otoritenin onayladığı saldırgan tutum ve davranışları göstermeyi (otoriter saldırganlık) içermektedir (Altemeyer ve Hunsberger, 1992). Otoriterlikte yüksek olan kişiler dünyalarını dış grup ve iç grup ayrımı çerçevesinde organize etmekte ve dış grupları geleneksel değerlere bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Bu kişiler, kendilerini diğerlerine göre daha "ahlaklı" ve "iyi" olarak nitelendirdikleri için, dış gruba karşı olumsuz tutum ve davranışları daha özgürce göstermektedirler. Yapılan çalışmalarda otoriterliğin, önyargı, ayrımcılık ve dış grup üyelerine karşı düşmanlık ile bağlantılı olduğu saptanmıştır (Altemeyer ve Hunsberger, 1992). Yüksek otoriterliğe sahip kişilerin geleneksel aile yapısına ve adetlere daha bağlı olması nedeniyle, adetleri ve geleneksel değerleri tehdit eden eşcinsellere karşı daha olumsuz yaklaşımları öne sürülmüştür (Basow ve Johnson, 2000; Herek, 1988; Larsen ve ark., 1980; Haddock ve ark., 1993; Whitley, 1999; Whitley ve Lee, 2000). Araştırmacılar, eşcinsellere ilişkin önyargının azaltılması için, yüksek otoriterliğe sahip olan kişilerde algılanan değer farklılıklarının azaltılması gerektiğini belirtmektedirler (Haddock ve ark., 1993). Benzer şekilde, yeni bir çalışmada (Vescio ve Biernat, 2003) aile değerlerine önem veren kişilerin erkek eşcinsellere ilişkin daha olumsuz tutumlara sahip oldukları da bulunmuştur.

Sosyal Üstünlük Yönelimi. Sosyal üstünlük yönelimi, kişinin iç grubunu dış gruplardan üstün görme ve iç grubun dış gruplara üstünlük sağlama isteği olarak tanımlanmaktadır (Pratto, Sidanius, Stallwarth ve Malle, 1994). İç grubun üstün olduğunun algılandığı durumlarda bu pozisyonu koruma isteğinin ortaya çıkması, kişinin dış grup üyelerini küçük görme ve dış gruba ayrımcılık yapma olasılığını arttırmaktadır. Kısacası, sosyal üstünlük yönelimi yüksek olan kişiler, feministler ve etnik azınlıklar gibi çeşitli gruplara ilişkin olumsuz tutumlara sahip olma eğilimindedirler. Sosyal üstünlük yönelimi ile homofobi arasında pozitif ilişki olduğu da bulunmuştur (örn., Whitley, 1999). Ayrıca, sosyal üstünlük yönelimi, eşcinsellere ilişkin tutumlarda gözlemlenen cinsiyet farklılığında ara bulucu bir rol oynamaktadır (Whitley, 2000; Whitley ve Lee, 2000).

Yükleme. Eşcinsellere ilişkin tutumları etkileyen diğer bir değişken ise, eşcinselliğin temelleriyle ilgili yapılan nedensel yüklemelerdir. Araştırmacılar eşcinselliğin biyolojik unsurlara bağlanmasının eşcinsellere ilişkin olumlu tutumları arttırdığını belirtmektedirler (Aguero, Bloch ve Byrne, 1984; Oldman ve Kasser, 1999; Psikur ve Degelman, 1992). Eşcinselliğin nedeninin, kişisel tercih veya seçeneğe değil de biyolojik ve genetik nedenlere yüklenmesi önyargıları azaltabilmektedir, çünkü biyolojik olarak ortaya çıkan bir olayı kişinin kontrol etme olanağı pek yoktur ve kişiler durumlarından sorumlu olarak algılanmazlar.

Sosyal psikoloji alanında önemli yer tutan "yükleme kuramı"na (Weiner, 1985; Weiner, Perry ve Magnuson, 1988) göre, bireyler diğerlerinin olumsuzluklarını değerlendirirken

“kontrol edilebilirlik” kavramı üzerinde durular. Eğer bir kişi, kontrol edemediği bir durumdan dolayı olumsuz bir sonuçla karşılaşsa, bu kişi daha az suçlanır; ancak eğer bu kişi kontrol edebildiği ya da tercih ettiği davranışlarından dolayı olumsuz sonuçla karşılaşsa kolaylıkla suçlanabilir. Whitley (1990), yüklenme kuramına dayanarak eşcinselliğin kontrol edilebilir unsurlara mı yoksa kontrol edilemez unsurlara mı bağlandığını ve buna dayalı olarak lezbiyen ve geylere ilişkin tutumlarda oluşabilecek farklılıkları araştırmıştır. Whitley, kontrol edilebilirlik yüklemesinin lezbiyen ve geylere ilişkin tutumları olumsuz etkilediğini bulmuştur.

Diğer Değişkenler. Üst kısımda ele alınan değişkenler dışında yaş, eğitim düzeyi, dindarlık ve tutuculuk gibi çeşitli değişkenler ile eşcinsellere ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler de yurt dışındaki araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Yaş değişkeni açısından farklı bulgular mevcuttur. Bazı araştırmacılar, eşcinsellere ilişkin tutumlar olumsuz yönde olsa da, gençlerin yaşlılara oranla bu konuya daha ılımlı yaklaştıklarını gösterirken (örn., Anderssen, 2002); diğer araştırmalar yaşlı katılımcıların eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumlarının daha düşük olduğunu bulmuşlardır (örn., Whitley, 1987).

Eğitim düzeyindeki artışın eşcinsellere ilişkin tutumları daha olumlu hale getirdiği (örn., Herek, 1984) buna karşın, tutuculuğun (örn., Heaven ve Oxman, 1999) ve dindarlığın (örn., Herek, 1988; Larsen ve ark., 1980; Wilkinson ve Roys, 2005) homofobiyi arttırdığı görülmüştür. Dindarlığın eşcinsellere ilişkin tutumları anlamlı olarak yordadığı da var olan bulgular arasındadır (Altemeyer ve Hunsberger,

1992; Schulte ve Battle, 2004). Tanrı'nın kurallarını çiğneyen ve Tanrı'nın verdiği cinsiyete uygun davranmayan kişiler olarak algılanan eşcinsellerin olumsuz kalıpyargılarla değerlendirildiği belirtilmiştir (Herek, 1988; Larsen ve ark., 1980).

Eşcinsellere İlişkin Kalıpyargılar

İngilizce'de kalıpyargı kelimesine karşılık gelen “stereotype” (basma-kalıp), sayfaları kopyalamak için yapılmış metal levha anlamındadır. Bu kavramı, kalıpyargı anlamında ilk kullanan Lippman, insanların birbirlerini kategorilere ayırdıklarını ve her bir kişiyi kendi grubunun yansıması olarak gördüklerini gözlemlemiştir. Lippman'a göre, basma-kalıp ya da kalıpyargı, diğer grup üyeleri hakkında kafamızda oluşturulan sabit resimlerdir. Kısacası, kalıpyargı belli bir grubun üyesi olmayı belli kişilik özellikleriyle bağdaştıran inançlar veya fikirlerdir. Bazı araştırmacılar kalıpyargıların bir grup hakkında en çok kullanılan tanım ya da özellik olduğunu belirtmektedirler (Jones, 2002).

Erkek eşcinsellere ilişkin kalıpyargılara odaklanan çalışmalarda (örn., Madon, 1997; Page ve Yee, 1986; Staats, 1978) geylerin hassas, sıcak kalpli, iyi dinleyici, duygusal, konuşkan gibi olumlu kadınsı özelliklerin yanı sıra kız gibi yürüyen, travesti, farklı, küpe takan, dokunmayı seven gibi erkeksi rollerin tamamen tersi şeklinde davranışlar sergileyen kişiler olarak da tanımlandıkları görülmektedir. Geyler, genel olarak, kabul edilen cinsiyet rollerini çiğneyen kişiler olarak kalıpyargılanmışlardır. Benzer şekilde, bazı çalışmalarda geyler liberal ve farklı/anormal olarak da tanımlanmışlardır (örn., Madon, 1997).

Eşcinsellere ilişkin olumsuz kalıpyargıların tutucu ideoloji ve değerler ile ilgili olduğu bulunmuştur (Heaven ve Oxman, 1999). Ayrıca, geyler ve lezbiyenler hakkındaki kalıpyargılar açısından bazı araştırmacılar cinsiyet farklılığı bulurlarken (örn., Heaven ve Oxman, 1999), diğerleri cinsiyet farklılığı bulamamışlardır (örn., LaMar ve Kite, 1998).

Eşcinsellere İlişkin Yurt İçi Çalışmaları

Türk toplumunda eşcinselliğin 1980'lerde gey hareketi olarak apolitik ve üstü örtük bir şekilde belirginleştiği belirtilmektedir (Gül ve Kılıç, 2003). Gey ve lezbiyenler gruplar kurarak kendi kimlikleri ile toplumda görünmeye başlamışlardır. Örneğin, 1994 yılında cinsel tercih ayrımcılığı ve eşcinselliğe karşı beslenen korku neden gösterilerek, eşcinsellerin seslerini ve sorunlarını duyurmak amacıyla KAOS GL dergisi çıkarılmaya başlanmıştır (KAOS GL, 2003). Bu ve benzeri hareketlere ve Türk toplumunda yaşanan cinsel yönelim sorunsalına rağmen, sosyal psikolojik ve kültürel bir olgu olan gey ve lezbiyenlik Türkiye'de araştırmacıların ilgisini pek çekmemiştir.

Türkiye'de farklı bilim alanlarında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eşcinsellerin psikolojik sorunları (örn., Öztürk, 1994), eşcinsel erkeklerin yaşam öyküleri ve görüşleri (Hocaoğlu, 2002) ile travesti ve transeksüellerin yaşadıkları mekanlardaki durumları (Selek, 2001) gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Psikoloji konuları açısından bakıldığında, araştırmacıların olayın klinik boyutuyla daha çok ilgilendikleri görülmektedir. Klinik açıdan ele alınan bu konular lezbiyen bir hastada uyum bozukluğu (Tamam, Akbaş ve Özpo-

raz, 1996), erkek eşcinsellerde anksiyete ve depresyon düzeyi (Öztürk, 1994; Öztürk ve Kozacıoğlu, 1998), eşcinsellerin zinhinsel sağlığı ve intihar etme olasılıkları (Yüksel, 2002) ve çocuklukta yaşanan cinsel taciz, intihar ve eşcinsel eğilimler arasındaki ilişki (Eskin, Kaynak-Demir ve Demir, 2005) şeklindedir. Bu klinik çalışmaların yanı sıra Türkiye'de eşcinsellere ilişkin tutumlarla sosyal psikolojik değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar da mevcuttur (Çırakoğlu, 2006; Görengeli ve Erel, 2005; Sakallı, 2002a; Sakallı ve Uğurlu, 2001, 2002).

Türkiye'deki araştırmaların sayısal sınırlılıkları içinde makalenin amacına uygun olarak eşcinsellere ilişkin tutumlar ile sosyal psikolojik kavramlar arasındaki ilişkileri ele alan görgül çalışmalar daha detaylı olarak alt bölümde ele alınmaktadır. Okuyucuya kolaylık olması açısından bu yurt içi çalışmalar yurt dışı araştırmalar bölümündeki alt başlıklara paralel olarak sunulmaktadır.

Eşcinsellere İlişkin Tutumlar ile Sosyal Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişkileri İnceleyen Yurt İçi Çalışmaları

Sosyal psikolojik açıdan eşcinsellere karşı olumsuz tutum ve davranışların ele alındığı çalışmalara bakılacak olursa, Yüzgün'ün (1993) Türkiye'de eşcinsellere karşı uygulanan polis terörü konusundaki bir makalesi ayrımcılık konusu ile ilişkili ise de, görgül bir çalışma niteliğinde değildir. Heteroseksüel kişilerin eşcinsellere ilişkin tutumları, kalıpyargıları ve önyargıları konularındaki sosyal psikolojik ilk görgül çalışmalar Sakallı-Uğurlu ve Uğurlu tarafından 2000'li yılların başında yapılmıştır. Sınırlı sayıda olsa da benzer konular-

daki çalışmalara daha sonraki yıllarda rastlamak mümkündür. Acımuş, Ergin ve Bostancı (2004) bir bildirimlerinde Türk yazılı basınında yer alan eşcinsellikle ilgili haberlerin durumunu ele almışlardır. Bu çalışmada beş farklı gazetede haberlerin % 75'inin magazin, % 21.4'ünün eşcinsellere yöneltilen şiddet ve % 3.1'inin ise kültür sanat içerikli olduğu belirlenmiştir. Duyan ve Duyan (2005), cinselliğe ilişkin tutumlar konulu çalışmalarında eşcinselliğin kabul edilebilirliğine ilişkin tutumları da ele almışlardır. Ayrıca, Çırakoğlu (2006) sosyal ilişkide bulunmanın, farklı etiketlerin (gey, lezbiyen ve eşcinsel) ve nedensel yüklemenin eşcinselliğe ilişkin tutumlarla ilişkisini araştırmıştır. Son olarak, Göregenli ve Erel (2005), üniversite öğrencilerinin homofobi, sosyal üstünlük yönelimi, otoriterlik ve adil dünya inancına yönelik tutumları üzerine bir çalışmalarını yayına hazırlamaktadırlar.

Cinsiyet Farklılığı ve Cinsiyetçilik. Eşcinselliğe ilişkin tutumlar ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında, yurt dışındaki çalışmalara paralel olarak, kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla eşcinsellere ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur (Çırakoğlu, 2006; Duyan ve Duyan, 2005; Göregenli ve Erel, 2005; Sakallı, 2002a; Sakallı ve Uğurlu, 2001). Ancak bu cinsiyet farklılığı, Sakallı ve Uğurlu'nun 2002 yılındaki araştırmasında görülmemiştir. Bunun bir nedeni, daha sonra ele alınacak bu çalışmanın (Sakallı ve Uğurlu, 2002) lezbiyen bir kişiyle sosyal ilişki kurmayla ilintili olması olabilir. Bilindiği gibi, yurt dışındaki çalışmalarda kişilerin kendi cinsiyetlerine karşı daha önyargılı yaklaşıtları saptanmıştır (örn., Gentry, 1987; Lock ve Kleis, 1995; Whitley, 1987). Benzer şekilde, Sakallı ve Uğurlu'nun (2002) çalışmasına katılan

kadın katılımcılar, kendi cinsiyetlerinden bir eşcinselle (lezbiyenle) tanışmış oldukları için daha olumsuz cevaplar vermiş olabilirler. Bu durum nedeniyle de bu çalışmada cinsiyet farkı çıkmamış olabilir.

Cinsiyet farklılığının yanı sıra Türkiye'de eşcinselliğe ilişkin tutumlar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik, geleneksellik ve tutuculuk arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma Sakallı (2002a) tarafından yapılmıştır. Çelişik duygulu cinsiyetçilik (Glick ve Fiske, 1996), sosyal-ekonomik açıdan düşük ve dezavantajlı konumda olan kadınlara ilişkin duyguların derin çelişiklerle belirginleştiği bir önyargı durumudur. Çelişik duygulu cinsiyetçilik, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki ana alt faktörden oluşmaktadır. Hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçiliğin temelinde, ataerkillik, cinsiyetler arasındaki sosyal rollerin farklılaşması ve heteroseksüel yakınlık öğretileri vardır. Düşmanca cinsiyetçilik, kadının erkeğe göre zayıf ve ona bağımlı olarak algılanıp düşük seviyede görülmesi ve cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmasını içeren "baskıcı ataerkillik", "cinsiyetler arası yarışmacı sosyal rollerin farklılaştırılması" ve "düşmanca heteroseksüellik" alt unsurlarını içermektedir. Buna karşın, korumacı cinsiyetçilik kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi şeklindeki daha ılımlı algılanan tutumlar ve davranışları içeren "korumacı ataerkillik", "cinsiyetler arası tamamlayıcı sosyal rollerin farklılaştırılması" ve "heteroseksüel yakınlık" alt unsurlarını içermektedir (Glick ve Fiske, 1996, Çelişik duygulu cinsiyetçilik ve alt kavramları hakkında detaylı Türkçe bilgi için bkz., Sakallı-Uğurlu, 2002d).

Çelişik duygulu cinsiyetçiliğin eşcinsellere ilişkin tutumlarla bağlantısının araştırılmasının ana nedeni, her iki konunun da geleneksel cinsiyet rollerine uyup-uymama ile doğrudan ilintili olmasıdır. Diğer bir deyişle, eşcinsellik cinsiyet rollerine uymayan davranışları içermesi bakımından cinsiyetçilikle yakından ilgilidir. Sakallı'nın (2002a) bulgularına göre, çelişik duygulu cinsiyetçilikten yüksek puan alan katılımcıların eşcinselliğe ilişkin daha olumsuz tutumlar besledikleri saptanmıştır. Baskıcı ataerkillik, cinsiyetler arası yarışmacı farklılaştırma ve düşmanca heteroseksüellikten (kadınların cinsel obje olarak algılanması) oluşan düşmanca cinsiyetçiliğin eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumlarla daha yüksek korelasyon içinde olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada cinsiyetçi, geleneksel ve tutucu olmanın eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Sosyal İlişki Kurma. Eşcinsellerle sosyal ilişkide bulunma ile eşcinselliğe ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiyi araştıran ilk çalışma Sakallı ve Uğurlu (2001) tarafından ODTÜ öğrencileri ile yapılmıştır. Katılımcılar, Hudson ve Ricketts (1980) tarafından geliştirilen "Eşcinsellere İlişkin Tutumlar" ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanmış halini ve kendi cinsiyetleri, cinsel yönelimleri ve eşcinsel bir tanıdıkları olup olmadığı hakkında sorular içeren demografik bilgi formunu doldurmuşlardır. Bulgulara göre, genel olarak, eşcinsel tanıdığa sahip olmak eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumları azaltmaktadır. Eşcinsel tanıdığı olan öğrenciler eşcinsellerle sosyal ortamlarda bulunmayı ve akrabalarından birinin eşcinsel olmasını o kadar sorun etmezken, eşcinsel tanıdığı olmayanlar bu konularda daha olumsuz tutumlar göstermektedirler. Benzer şekilde, farklı bir

ölçek ile dört farklı özel üniversitede yapılan yeni bir çalışmada (Çırakoğlu, 2006), eşcinsel kişilerle sosyal ilişkide bulunan heteroseksüel öğrencilerin eşcinselliğe ilişkin tutumlarının daha olumlu olduğu bulunmuştur.

Sosyal ilişki kurma sonucunda eşcinsellere ilişkin tutumların değişimi ile ilgili yapılan diğer bir çalışmada da (Sakallı ve Uğurlu, 2002), lezbiyen bir kişinin öğrencilere tanıtılması ve onlarla olumlu bir ortamda konuşmasının, daha önceden hiç eşcinsel tanıdığı olmayan öğrencilerde tutum değişikliği yaratıp yaratmayacağı araştırılmıştır. Bu amaçla, ilk olarak katılımcıların eşcinsellere ilişkin tutumları ölçülmüştür. İlk testten 45 gün sonra hiç eşcinsel tanıdığı olmadığı belirlenen katılımcılar iki ayrı gruba eşit sayıda bölünmüştür. Bir gruba, 22 yaşındaki lezbiyen bir öğrenci ile 45 dakikalık bir tanışma toplantısı olanağı sağlanmıştır. Hem lezbiyen öğrenci ile sosyal ilişkide bulunan öğrenciler, hem de lezbiyen kişi ile tanışmayan diğer gruptaki öğrenciler daha önce doldurdukları ölçeği tekrar doldurmuşlardır. Sakallı ve Uğurlu'nun (2002) bulgularına göre, tüm öğrenciler eşcinsellere ilişkin olumsuz tutumlara sahiptirler. Lezbiyen öğrenci ile kısa bir süre olumlu iletişimde bulunan grubun ilk ve son test sonuçları arasında az miktarda olumlu bir değişme gözlenmiştir; ancak bu değişme ölçeğin olumsuz tutumlar kısmında kalmıştır. Yani bu araştırma, eşcinsellerle sosyal iletişimde bulunmanın kişilerin olumsuz tutumlarında az miktarda olumlu bir değişme yaratılabileceğini, ancak yine de bu değişimin olumlu tutumlar beslemeye yetmediğini göstermiştir. Tabii ki yaklaşık 45 dakikalık bir tanışma ile öğrencilerin olumlu tutumlar geliştirmesi beklenemez. Yurt dışındaki çalışmaların belirttiği gibi, tutumlarda olumlu bir deği-

şimin gözlenebilmesi sosyal ilişkinin süresine ve olumluluğuna bağlıdır (Herek, 1984).

Otoriterlik. Toplumun değerlerini, adetlerini ve geleneklerini, otoritenin kurallarını kabul etmeyi ve onlara boyun eğmeyi içeren otoriterlik (Altemeyer ve Hunsberger, 1992) ile homofobi arasındaki ilişkiyi ele alan yeni bir çalışmada, otoriterliğin homofobiyi yordayan en önemli değişken olduğu bulunmuştur (Göregenli ve Erel, 2005). Bu bulguya göre, otoriterlik düzeyi arttıkça homofobi de artmaktadır. Ayrıca, bu çalışmada erkeklerin kadınlara kıyasla otoriterlik ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları da gözlenmiştir. Erkeklerin daha otoriter bir yapıya sahip olmaları onların neden kadınlara oranla eşcinsellere ilişkin daha olumsuz tutumlara sahip olduklarını açıklar niteliktedir.

Sosyal Üstünlük Yönelimi. Sosyal üstünlük yönelimi ile eşcinsellere ilişkin tutumlar arasındaki ilişki Göregenli ve Erel (2005) tarafından araştırılmıştır. Yurt dışında yapılan çalışmalarla (örn., Whitley, 1999) tutarlı olarak Göregenli ve Erel, sosyal üstünlük eğiliminin eşcinsellere ilişkin tutumları anlamlı bir şekilde yordayan değişkenlerden biri olduğunu belirlemişlerdir. Bu bulguya göre, sosyal üstünlük yönelimi arttıkça homofobi de artmaktadır.

Yükleme. Sakallı (2002c) tarafından yapılan diğer bir çalışmada, sosyal psikologlar tarafından önerilen “önyargının yükleme-değer kuramı” eşcinsellik konusuna uygulanmıştır. Önyargının yükleme-değer kuramına (Crandall ve ark., 2001) göre, diğer gruplara karşı önyargı birbiri ile bağlantılı olarak “kontrol edilebilirlik yüklemesi” ve “kültürel değerler” değişkenlerine dayanmaktadır. Bu

iki değişkenin birlikteliği farklı gruplara karşı oluşan önyargının anlaşılmasını sağlamaktadır. Crandall ve arkadaşları (2001) çalışmalarında, şişman insanlara karşı önyargının, şişmanlığın kontrol edilebilir faktörlere yüklenmesi ve şişmanlığın değersiz görülmesiyle açıklandığını bulmuşlardır. Sakallı (2002c), aynı kuramın eşcinsellere karşı önyargıyı da açıklayabileceğini öne sürmüştür. Bu çalışma göstermiştir ki, eşcinsellere karşı önyargının ortaya çıkmasının iki ana unsuru vardır. Bunlar, eşcinselleri “eşcinsel” olmalarından dolayı sorumlu tutma ve eşcinsellik konusunda var olan olumsuz kültürel değerlerdir. Bu iki unsur aynı anda toplumda bulunması, eşcinsellere ilişkin olumsuz önyargıları yordamaktadır. Bu bulgu da, daha önce yurt dışında eşcinselliğin kontrol edilebilirliği ile ilgili yapılan araştırmaların (örn., Whitley, 1990) sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Nedensel yükleme ile eşcinsellere ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiyi inceleyen diğer bir çalışmada da, Çirakoğlu (2006) eşcinselliğin “fiziksel/psikolojik bozuklular”, “karşı cinsle yaşanan sorunlar”, “model alma/heyecan arayışı” ve “cinsel tercih” olmak üzere dört farklı nedene yüklendiğini bulmuştur. Çirakoğlu'nun (2006) bulgularına göre, kadın katılımcılar eşcinselliğin en önemli nedeninin “karşı cinsle yaşanan sorunlar” olduğunu belirtmişlerdir. Farklı etiketler ele alındığında genel olarak katılımcılar “erkek eşcinsel” (gey) ve “eşcinsel” etiketi kullanıldığı zaman “karşı cinsiyet ile yaşanan sorunlar” nedensel yüklemesini yapmışlardır. Ancak, “lezbiyen” etiketi kullanıldığında bu nedensel yüklemenin düzeyi oldukça düşmüştür. Ayrıca, eşcinsel tanıdığı olmayan katılımcılar, eşcinsel tanıdığı olanlara oranla, eşcinselliğin nedeni olarak “fizik-

sel/psikolojik bozukluklar” yüklemesini daha fazla yapmışlardır. Buna karşın, eşcinsel tanıdığı olan katılımcılar eşcinsel tanıdığı olmayanlara oranla eşcinselliğin nedeni olarak “cinsel tercih” yüklemesinden daha yüksek puan almışlardır (bkz., Çırakoğlu, 2006).

Diğer Değişkenler. Göregenli ve Erel (2005), otoriterlik ve sosyal üstünlük yönelimi değişkenlerinin yanı sıra yaş, adil dünya inancı ve devam edilen akademik alan (fen bilimleri veya sosyal bilimler) gibi çeşitli değişkenlerle homofobi arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Bu çalışmaya göre, otoriterlik, sosyal üstünlük yönelimi, cinsiyet farklılığının yanı sıra yaş değişkeni de homofobiyi yordayan değişkenlerden biridir. Yaş ile homofobi arasında negatif bir ilişki vardır; yani yaş ilerledikçe homofobi azalmaktadır. Yaş değişkeni konusundaki bu bulgu, gençlerin yaşlılara oranla eşcinsellik konusuna daha ılımlı yaklaştıklarını gösteren yurt dışındaki bazı bulgularla tutarsızlık gösterirken (örn., Anderssen, 2002), yurt dışındaki diğer çalışmalarla tutarlık göstermektedir (örn., Whitley, 1987). Whitley’in (1987) çalışmasında olduğu gibi, Göregenli ve Erel (2005) tarafından yapılan çalışmada da sadece üniversite öğrencileri kullanıldığından yaş konusundaki bu bulgunun temkinle ele alınması gerekmektedir. Üniversite eğitimi ve deneyimi, yaşın eşcinsellere ilişkin tutumlarla pozitif korelasyon göstermesiyle ilgili olabilir ki Göregenli ve Erel (2005), bulunan sınıfa göre homofobinin farklılaştığını, birinci sınıf öğrencilerinde homofobi en fazla iken; 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinde homofobinin azaldığını, belirlemişlerdir.

Göregenli ve Erel’in aynı çalışmasında fen bilimleri öğrencilerinin sosyal bilimlerdeki öğrencilere göre daha homofobik oldukları saptanmıştır. Ayrıca, homofobi ile kişisel adil dünya inancı ve genel adil dünya inancı arasında anlamlı korelasyonlar bulunmuştur, ancak diğer değişkenleri de içeren regresyon analizinde bu ilişkiler anlamlılığını yitirmektedir.

Eşcinsellere İlişkin Kalıpyargılar

Türkiye’de erkek eşcinsellerin nasıl tanımlandıklarını ve algılandıklarını görmek amacıyla ilk kalıpyargılar çalışması Sakallı (2002b) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada sadece erkek eşcinsellerin ele alınmasının nedeni, yapılan ön çalışmada “eşcinsel” teriminin erkekleri akla getirdiğinin bulunmasıdır. Sakallı’nın (2002b) bulgularına göre, kadın katılımcıların geyleri tanımladığını belirttikleri sıfat sayısı, erkek katılımcıların belirttiği sıfat sayısından daha azdır. Bu bulgu, erkeklerin geyleri çok çeşitli yönleri ile kalıpyargılandıklarını göstermektedir. Erkek katılımcıların eşcinsellerin kadınsı davranışları konusundaki sıfatlarla daha fazla hemfikir oldukları ve eşcinselliği travestilik ve transseksüellik ile eşdeğer algıladıkları bulunmuştur. Ayrıca, erkek katılımcılar, eşcinselleri tanımlamak için sapkınlık ve olumsuzluk içeren sıfatlarla da hemfikir olmuşlardır. Erkek katılımcıların geyler hakkında sahip oldukları kalıpyargıların bazıları şunlardır: hemcinsinden hoşlanan, kadınsı giyinen, toplumda dışlanan, “ayol, canım-cicim” li konuşan, pırlıtlı giysiler giyen, sesini incelterek konuşan, kırıtarak yürüyen, karşı cinsi taklit eden, oynak davranan, travesti, kaç alan, sorunlu, hemcinsine tacizde bulunan, duygusal ve alıngan. Buna karşın, kadın katılımcıların geyleri tanımladığını belirttikleri sı-

fatların bazıları şunlardır: hemcinsinden hoşlanan, kadınsı konuşan, kadına benzeyen, toplumda dışlanan, yumuşak davranışlı olan ve ilgi isteyen. Kısaca, Sakallı'nın (2002b) bu çalışması, kadın ve erkek katılımcıların geyleme ilişkin farklı kalıpyargılara sahip olduğunu göstermektedir.

Sakallı (2002b) ayrıca, sosyal ilişki değişkeniyle kalıpyargılar arasındaki ilişkiyi de incelemiştir. Eşcinsel bir tanıdığı olan katılımcıların tanıdığı olmayanlara oranla daha az kalıpyargıya sahip oldukları bulunmuştur. Eşcinsel tanıdığı olmayan katılımcılar eşcinselleri daha kadınsı, daha az erkeksi ve daha sorunlu olarak tanımlamışlardır. Eşcinsel tanıdığı olanlar ise olumsuz kalıpyargılara daha az inanmaktadırlar. Benzer şekilde, yeni bir çalışmada da (Duyan ve Duyan, 2005) eşcinsel tanıdığı olan kişilerin geyleme tanımlarken daha az kalıpyargı kullandıkları belirtilmektedir. Buna göre, sosyal ilişki denencesinin de belirttiği gibi diğer bir gruptan kişilerle olumlu ilişkide bulunma, bireylerin diğer grubu tanımasına ve olumsuz kalıpyargıları kabul etmelerine neden olabilmektedir.

Sonuç

Bu makalede eşcinsellere ilişkin tutumlar konusunda Türkiye'de yapılan araştırmaların bir bütünlük içinde anlatılması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde ilk olarak Türkiye'de yapılan çalışmalara paralel olacak şekilde yurt dışında eşcinsellere ilişkin tutumlar ve bazı sosyal psikolojik değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara yer verilmiş ve daha sonra Türk araştırmacılar tarafından yapılan görgül çalışmalar detaylı olarak ele alınmıştır.

Görüldüğü üzere, Türkiye'de eşcinselliğe

ilişkin tutumlar ile cinsiyet farklılığı, cinsiyetçilik, sosyal ilişki kurma, nedensel yükleme, otoriter kişilik, adil dünya inancı, sosyal üstünlük yönelimi ve yaş değişkenleri arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalar mevcuttur. Ancak yapılan bu çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır ve daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca, şu ana kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde eşcinsellere ilişkin kalıpyargılar ve tutumlar konusunda Türkiye'de yapılan sosyal psikolojik görgül çalışmalarda sadece üniversite öğrencilerinin katılımcı olarak kullanıldığı görülmektedir. Sadece üniversite öğrencilerinin kullanıldığı bu çalışmaların bulgularından yola çıkarak tüm Türkiye ile ilgili bir genelleme yapmak zordur. Ancak Türkiye'nin diğer kesimlerinde de durumun benzer olduğunu; hatta eğitim, geleneksellik ve cinsiyetçilik gibi farklı değişkenler düşünülecek olursa eşcinsellere ilişkin tutumların daha da olumsuz olabileceğini tahmin etmek mümkündür. Bu yüzden yukarıdaki yorumun doğruluğunun sınanması için araştırmacıların eşcinsellere ilişkin tutumlar, kalıpyargılar ve ayrımcılık konusunda yapacakları çalışmalarda öğrenci örneklemini dışına çıkarmalarında yarar olduğu düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra, eşcinsellere ilişkin çalışmalarda "eşcinsel" veya "gey-lezbiyen" tanımlarının doğru yapılmasının önemli olduğu gözlenmektedir. Sakallı (2002b) tarafından öğrencilerle yapılan bazı ön çalışmalarda açık uçlu sorulara verilen cevaplar göstermiştir ki; eşcinseller TV haberlerinde gösterilen travesti ve transseksüel kişiler ile karıştırılmaktadır. Eşcinsel denildiğinde öğrencilerin aklına ilk gelen TV magazin programlarında ve haberlerde izledikleri kişilerdir (örn., Bülent Ersoy, yollarda fuhuş yapan veya polisle çatışanlar

kişiler). Bu algılamaların yansımalarını kalıpyargılar konusunda Sakallı (2002b) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları iyi bir şekilde ortaya koymaktadır; eşcinseller kadın gibi davranan, “ayol’ lu, cicim’ li konuşan, şatafatlı ve kadın gibi giyinen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, Çırakoğlu’nun (2006) çalışması “gey”, “lezbiyen” ve “eşcinsel” etiketlerinin farklı algılamalara ve tutumlara neden olduğunu gösterir niteliktedir.

Sonuç olarak, eşcinsellere ilişkin tutumlar, önyargı ve ayrımcılık konusu daha çok araştırmacı tarafından ele alınması gereken önemli bir sosyal psikolojik olgudur. Türkiye’de şu ana kadar yapılan çalışmalarda ele alınmayan diğer değişkenler ile eşcinsellere ilişkin tutum ve ayrımcılık arasındaki ilişkilerin incelenmesinde yarar vardır. Psikoloji alanındaki bilim insanlarının toplumda var olan ve var olma çabası içinde bulunan eşcinsellerin psikolojik süreçlerini ve heteroseksüel kişilerin onlara gösterdikleri duygu, davranış ve tepkilerin çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Acımuş, M. N., Ergin, A., & Bostancı, M. (2004). *Türk yazılı basınında yer alan eşcinsellikle ilgili haberlerin değerlendirilmesi*. CETAD, Cinsel Sağlık Tedavi Araştırma Derneği Kongresi, 24-26 Mayıs 2004, İstanbul.
- Adams, H. E., Wright, L. W., & Lohr, B. A. (1996). Is homophobia associated with homosexual arousal? *Journal of Abnormal Psychology, 105*(3), 440-445.
- Aguero, J. E., Bloch, L., & Byrne, D. (1984). The relationships among sexual beliefs, attitudes, experience and homophobia. *Journal of Homosexuality, 10*, 95-107.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. New York: Addison-Wesley Publishing.
- Altemeyer, B., & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *The International Journal for the Psychology of Religion, 2*(2), 113-133.
- Anderssen, N. (2002). Does contact with lesbians and gays lead to friendlier attitudes? A two year longitudinal study. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 12*, 124-136.
- Basow, S. A., & Johnson, K. (2000). Predictors of homophobia in female college students. *Sex Roles, 42* (5/6), 391-404.
- Black, K. N., & Stevenson, M. R. (1984). The relationship of self-reported sex-role characteristics and attitudes toward homosexuality. *Journal of Homosexuality, 10*, 83-93.
- Brown, M., & Amoroso, D. M. (1975). Attitudes toward homosexuality among West Indian male and female college students. *The Journal of Social Psychology, 97*, 163-168.
- Crandall, C. S., D’Anello, S., Sakallı, N., Lazarus, E., Nejtardt, G. W., & Feather, N. T. (2001). An attribution-value model of prejudice: Anti-fat attitudes in six nations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 27*, 30-37.
- Çırakoğlu, O. C. (2006). Perception of homosexuality among Turkish university students: The role of labels, gender, and prior contact. *The Journal of Social Psychology, 146* (3), 293-305.
- Davies, M. (2004). Correlates of negative attitudes toward gay men: Sexism, male role norms, and male sexuality. *The Journal of Sex research, 41*(3), 259-266.
- Dunbar, J., Brown, M., & Amoroso, D. M. (1973). Some correlates of attitudes toward homosexuality. *The Journal of Social Psychology, 89*, 271-279.

- Duyan, V., & Duyan, G. (2005). Turkish social work students' attitudes toward sexuality. *Sex Roles, 52*(9/10), 697-706.
- Ellis, A. L., & Vasseur, R. B. (1993). Prior interpersonal contact with and attitudes towards gays and lesbians in an interviewing context. *Journal of Homosexuality, 25*(4), 31-45.
- Eskin, M., Kaynak-Demir, H., & Demir, S. (2005). Same-sex sexual orientation, childhood sexual abuse, and suicidal behavior in university students in Turkey. *Archives of Sexual behavior, 34*(2), 185-195.
- Ficarrotto, T. J. (1990). Racism, sexism, and erotophobia: Attitudes of heterosexuals toward homosexuals. *Journal of Homosexuality, 19*(1), 111-116.
- Gentry, C. S. (1987). Social distance regarding male and female homosexuals. *Journal of Social Psychology, 127*, 199-208.
- Glick, P., & Fiske, S. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 491-512.
- Göregenli, M., & Erel, G. (2005). Üniversite öğrencilerinin homofobi, sosyal üstünlük yönelimi, otoriterlik ve adil dünya inancına yönelik tutumları. (yayına hazırlanıyor).
- Golombok, S., & Tasker, F. (1996). Do parents influence the sexual orientation of their children? Findings from a longitudinal study of lesbian families. *Developmental Psychology, 32*(1), 3-11.
- Gül, S. S., & Kılıç, S. (2003). *Cinselliğin cinsiyetsizleştirilmesi sürecinde erkek kimliğinin yeniden inşası: Transeksüeller-travestiler üzerine bir çalışma*. KAOS GL Sempozyumu 23-24 Mayıs 2003 Kitapçığı, KAOS GL, Ankara.
- Haddock, G., Zanna, M. P., & Esses, V. M. (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*(6), 1105-1118.
- Hansen, G. L. (1982). Measuring prejudice against homosexuality (Homosexism) among college students: A new scale. *The Journal of Social Psychology, 117*, 233-236.
- Heaven, P. C. L., & Oxman, L. N. (1999). Human values, conservatism and stereotypes of homosexuals. *Personality and Individual Differences, 27*(1), 109-118.
- Hensley, N. M., & Pincus, F. (1978). Interrelationship of sexist, racist, and anti-homosexual attitudes. *Psychological Reports, 7*, 119-137.
- Herek, G. M. (1984). Beyond "homophobia": A social psychological perspective on attitudes toward gay and lesbian populations. *Journal of Homosexuality, 10*, 1-21.
- Herek, G. M. (1986). On heterosexual masculinity. *American Behavioral Scientists, 29*, 563-577.
- Herek, G. M. (1988). Heterosexual's attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research, 25*, 451-477.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1996). "Some of my best friends..." Intergroup contact, concealable stigma and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*, 412-424.
- Herek, G. M., & Glunt, E. K. (1993). Interpersonal contact and heterosexuals' attitudes toward gay men: Results from a national survey. *Journal of Sex Research, 30*, 239-244.
- Hocaoğlu, M. (2002). *Eşcinsel erkekler: Yirmibeş tanıklık*. İstanbul: Metis Güncel, Siyahbeyaz.
- Hudson, W. W., & Ricketts, W. A. (1980). A strategy for the measurement of homophobia. *Journal of Homosexuality, 5*, 357-372.
- Jones, M. (2002). *Social psychology of prejudice*. New Jersey: Prentice Hall.

- Jordan, K. M., & Deluty, R. H. (1998). Coming out for lesbian women: Its relation to anxiety, positive affectivity, self-esteem and social support. *Journal of Homosexuality*, 35(2), 41-63.
- KAOS GL Dergisi (2003, Şubat-Mart). Bu kültürde eşcinsel olmak, Ankara.
- Kerns, J. G., & Fine, M. A. (1994). The relation between gender and negative attitudes toward gay men and lesbians: Do gender role attitudes mediate the relation? *Sex Roles*, 31, 297-307.
- Kite, M. E. (1984). Sex differences in attitudes toward homosexuals: A meta-analytic review. *Journal of Homosexuality*, 10, 69-81.
- Kite, M. (1992). Individual differences in males' reactions to gay males and lesbians. *Journal of Applied Social Psychology*, 19, 3-18.
- Kite, M. E., & Whitley, B. E. (1996). Sex differences in attitudes toward homosexual persons, behavior, and civil rights: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 336-353.
- Krulowitz, J. E., & Nash, J. E. (1980). Effects of sex role attitudes and similarity on men's rejection of male homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 67-74.
- Lance, L. M. (1987). The effects of interaction with agy persons on attitudes toward homosexuality. *Human Relations*, 40(6), 329-336.
- LaMar, L., & Kite, M. (1998). Sex differences in attitudes toward gay men and lesbians: A multidimensional perspective. *The Journal of Sex Research*, 35(2), 189-196.
- Larsen, K. S., Reed, M., & Hoffman, S. (1980). Attitudes of heterosexuals toward homosexuals: A Likert-type scale and construct validity. *Journal of Sex Research*, 16, 245-257.
- Lock, J., & Kleis, B. (1995). Origins of homophobia in males. *American Journal of Psychotherapy*, 52(4), 425-436.
- MacDonals, A. P., Huggins, J., Young, S., & Swanson, R. A. (1973). Attitudes toward homosexuality: Preservation of sex morality or the double standard? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 40, 161-163.
- Madon, S. (1997). What do people believe about gay males? A study of stereotypes content and strength. *Sex Roles*, 37(9/10), 663-685.
- Milham, J., San Miguel, C. L., & Kellogg, R. (1979). A factor-analytic conceptualization of attitudes toward male and female homosexuals. *Journal of Homosexuality*, 2(1), 3-10.
- Morin, S. F., & Garfinkel, E. M. (1978). Male homophobia. *Journal of Social Issues*, 34(1), 29-47.
- Newman, B. S. (1989). The relative importance of gender role attitudes to male and female attitudes toward lesbians. *Sex Roles*, 21, 451-465.
- Oldham, J. D., & Kasser, T. (1999). Attitude change in response to information that male homosexuality has a biological basis. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 25, 121-124.
- Oliver, M. B., & Hyde, J. S. (1995). Gender differences in attitudes toward homosexuality: A reply to Whitley and Kite. *Psychological Bulletin*, 117, 155-158.
- Öztürk, E. (1994). *Erkek eşcinsellerde anksiyete ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Öztürk, E., & Kozacıoğlu, G. (1998). *Erkek eşcinsellerde (homoseksüellerde) anksiyete ve depresyon düzeylerinin değerlendirilmesi*. IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- Page, S., & Yee, M. (1986). Conception of male and female homosexual stereotypes among university undergraduates. *Journal of Homosexuality*, 12, 109-117.

- Parrott, D. J., Adams, H.E., & Zeichner, A. (2002). Homophobia: Personality and attitudinal correlates. *Personality & Individual Differences*, 32(7), 1269-1278.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallwarth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763.
- Psikur, J., & Degelman, D. (1992). Effect of reading a summary of research about biological bases of homosexual orientation on attitudes toward homosexuals. *Psychological Reports*, 71, 1219-1225.
- Safren, S. A., & Heimberg, R. G. (1999). Depression, hopelessness, suicidality, and related factors in sexual minority and heterosexual adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 859-866.
- Sakallı, N. (2002a). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42, 53-63.
- Sakallı, N. (2002b). Pictures of male homosexuals in the heads of Turkish college students: The effects of sex differences and social contact on stereotyping. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 111-126.
- Sakallı, N. (2002c). Application of the attribution-value model of prejudice to homosexuality. *The Journal of Social Psychology*, 42(2), 264-271.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002d). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.
- Sakallı, N., & Uğurlu, O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42(1), 53-61.
- Sakallı, N., & Uğurlu, O. (2002). The effects of social contact with a lesbian person on the attitude change toward homosexuality in Turkey. *Journal of Homosexuality*, 44(1), 111-118.
- Schulte, L., & Battle, J. (2004). The relative importance of ethnicity and religion in predicting attitudes towards gays and lesbians. *Journal of Homosexuality*, 47(2), 127-142.
- Selek, P. (2001). *Bir alt kültürün dışlanma mekanı: Ülker sokak*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- Stark, L. P. (1991). Traditional gender role beliefs and individual outcomes: An exploratory analysis. *Sex Roles*, 24, 639-650.
- Staats, G. R. (1978). Stereotype content and social distance: Changing views of homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 4, 15-28.
- Stevenson, M. R. (1988). Promoting tolerance for homosexuality: An evaluation of intervention strategies. *Journal of Homosexuality*, 25(4), 500-511.
- Swim, J. K., Ferguson, M. J., & Hyers, L. L. (1999). Avoiding stigma by association: Subtle prejudice against in the form of social distancing. *Basic and Applied Social Psychology*, 21(1), 61-68.
- Tamam, L., Akbaş, D., & Özpoyraz, N. (1996). Homoseksüellik ve intihar: Bir olgu sunumu. *Kriz Dergisi*, 5(1), 33-36.
- Theodore, P. S., & Basow, S. A. (2000). Heterosexual masculinity and homophobia: A reaction to the self? *Journal of Homosexuality*, 40(2), 31-48.
- Vescio, T., & Biernat, M. (2003). Family values and antipathy toward gay men. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(4), 833-847.
- Vreeland, C. N., Gallagher III, B. J., & McFalls, J. A. (1995). The beliefs of members of the American Psychiatric Association on the etiology of male homosexuality: A national survey. *The Journal of Psychology*, 129(5), 507-517.
- Walters, A. S., & Hayes, D. M. (1998). Homophobia within schools: Challenging culturally sanctioned dismissal of gay students and colleagues. *Journal of Homosexuality*, 35(2), 1-23.

- Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548-573.
- Weiner, B., Perry, R. P., & Magnusson, J. (1988). An attributional analysis of reactions to stigma. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 738-748.
- Whitley, B. E. (1987). The relationship of sex-role orientation to heterosexuals' attitudes toward homosexuals. *Sex Roles*, 17(1/2), 103-113.
- Whitley, B. E. (1990). The relationship of heterosexuals' attributions for the causes of homosexuality to attitudes toward lesbians and gay men. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 369-377.
- Whitley, B. E. (1999). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation, and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 126-134.
- Whitley, B. E. (2000). The gender belief system, authoritarianism, social dominance orientation, and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. *Sex Roles*, 42(11-12), 947-967.
- Whitley, B. E., & Kite, M. E. (1995). Sex differences in attitudes toward homosexuality: A comment on Oliver and Hyde (1993). *Psychological Bulletin*, 117(1), 146-154.
- Whitley, B. E., & Lee, S. E. (2000). The relationship of authoritarianism and related constructs to attitudes toward homosexuality. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(1), 144-170.
- Wilkinson, W. W., & Roys, A. C. (2005). The components of sexual orientation, religiosity, and heterosexual's impression of gay men and lesbians. *The Journal of Social Psychology*, 145(1), 65-83.
- Yüksel, M. (2002). *Predictors of mental health and suicide probability among homosexual men in Turkey*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Yüzgün, A. (1993). Homosexuality and police terror in Turkey. *Journal of Homosexuality*, 24, 159-169.

boş

boş